

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 1.

Fylke: Buskerud

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Sigdal

Emne: Ard og plog

Bygdelag: Sigdal og Eggedal.

Oppskr. av: Andreas Mörch

Gard:

(adresse): Prestfoss

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. AM

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Arden er det ikke å få vite noe om nå, den er ikke nevnt i gamle skiftebrev, derimot er ploegen stadig nevnt.

Vi snakker om å ala opp til tåffel,^{om}/ordet er gammalt eller det er innført i seinere tid, er det ikke å få

greidd ut om nå. Det står for meg at jeg så en ard på Flågan i Sigdal for omlag 40 år sia, men det er ikke å oppspore levninger av den.

2. Ukjent.

3. Det var ikke hyppeloger her før det kom hestehakker.

4. Ukjent.

5. Ukjent.

6. " Te ploegen e de skåkjar."

7.-12. Ukjent.

13. Det blir brukt bare fabrikksmidde ploger her nå.

Omkring 1880 tok det til å komme stålploger inn i bygda, men de einstyrte, heimesmidde plogene var i bruk til utover omkring 1900, enkelte steder til fram på 1920-

tallet, så i småbruk og plasser. På gardene var de skiftet ut før. Det var smeder i bygda som laget plogene.

Det var mange plogsmeder her. (I Skogerboken s.345 er nevnt en plogsmed som er født i Sigdal.) " Han Per

Tveiten, far hass Lars, va plogsme."(Jakob Evju 1942)

" Gamle Åbybrekkingen va ein omframt go plogsme."(Martin Flaget 1943)

Takst ved skifteauksjon i Böle, Eggedal 1762: "1 ploug m jernristel, lenke og skakler -"-3 -18."

Takst ved skifteauksjon på Hunstad i Sigdal 1768: "1 ploug m fuld behör 3 mark, 1 ploug m plade 3 mark."

"Han Krestaffer Sandhöl å'n Knut Brekka va plogsmear.

Ja, je jore plogar, je au, elve dusin og fire i ält.

Bare ett år jore hje ni plogar, både te Numedal, Eggedal

og Eiker. De va tre i ås ^{og} stire, men jarn i ristil og

fjöl. Den tia vi tre dreiv söm plogsmear, hadde vi så ~~rundt~~ ^{*)} rundt ein daler plogen." (Ole O. Klabo, 1927.)

^{*) omkr. 1870.}

Fra regnskapet med en smed på Kvisle i Sigdal 1725:

"1 ristel pålagt -" -"-4."

14. De gamle plogene ble kalt einstiringar, noe annet navn har jeg ikke hørt på dem, men det er vel kommet etter at tvistiringane kom. Av bildene nedafor her, vil en se typene på ploger fra Sigdal. Den dobbelte plogen har vi ikke make til her, heller ikke finner jeg den omtalt i landbrukslitteraturen, så vidt jeg har funnet . Jeg vil gjerne få vite om det er en vanlig plgtype rundt i landet. Den er nokså medtatt på trevirket, derfor har jeg forsökt å rekonstruere den på medfølgende tegning. Der er satt på lengdemålet, 3 m . Vanlige treploger var fra 143 til 192 lange, men jeg har bare målt 4 slike ploger her. Det er ikke flere, så vidt jeg veit.

Treveltefjölene var flate, men på de heimesmidde "jernplogene", var det vridd veltefjöl. Det er vist på tegningen lenger ute her.

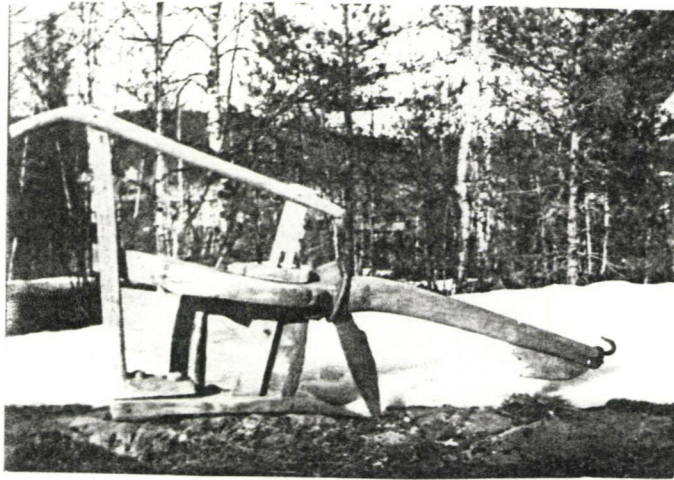

1
Busti

1.)

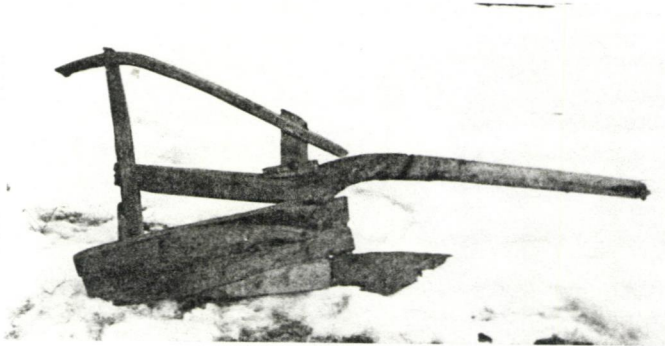
"Vrang" treplog, Sigdal.
venstre side, med
møllstrik.

2.)

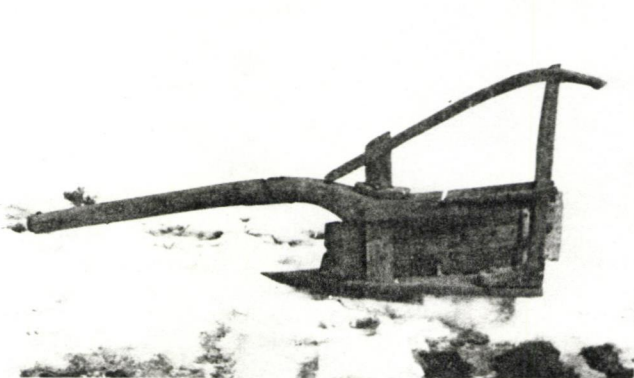
Samme ploegen,
høgre side, form i
ristel og skjar.

S. og Eggedal
Bygdemuseum.

3.)

"Belt" treplog, Eggdal.
fingre side, ristel
mangler

4.)

Samme ploegen,
venstre side.

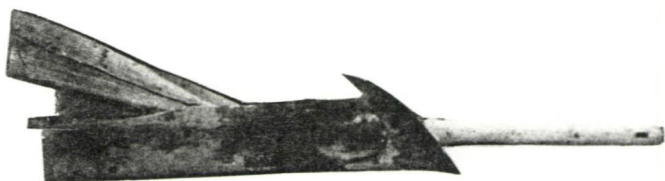

5) Dobbel plog, Sigdøl,
jern i veltefjøl og
riktig, vrangside.

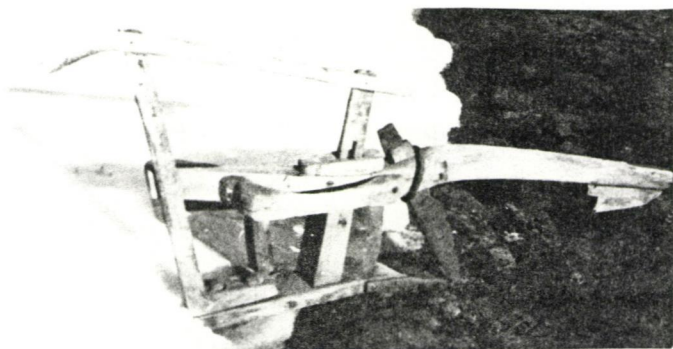
6) Samme plogen,
rett side. Smil.
tegning neste side.

Se og Egg. Bygde-
museum.

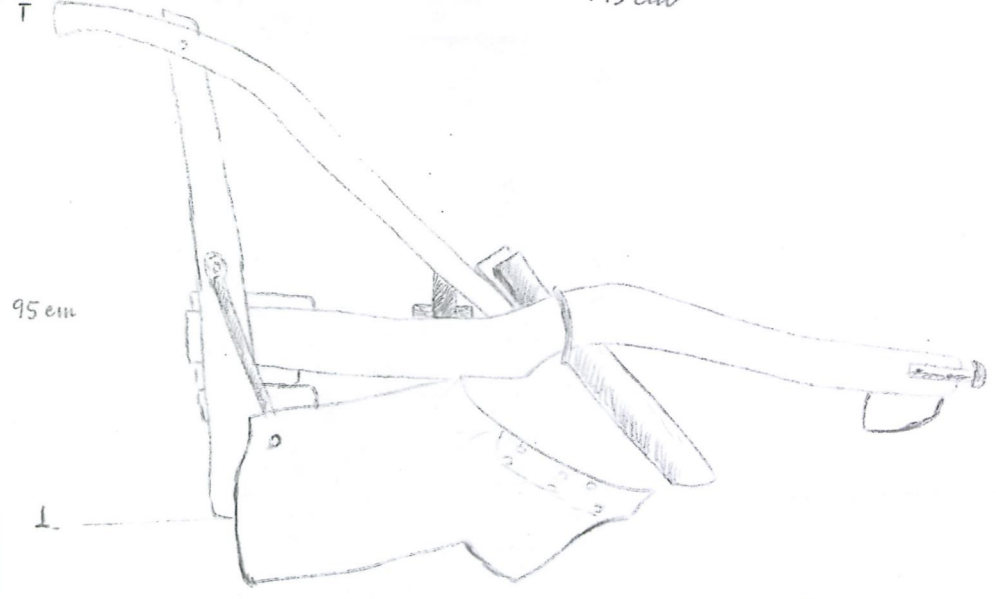
7) Treplag fra Kullerød
Sigdøl, sett rett
nedentra.

Denne plogen har hatt målskrin, altåt
registrering av åsen bak. (Se tegninger)

8) Samme som nr
1 og 2, viser skoen
som plogen gikk
på ved tomkjøring.

143 cm

jern i vellefjåla, vridd.

Plog fra Sigdal.
1/10 st.

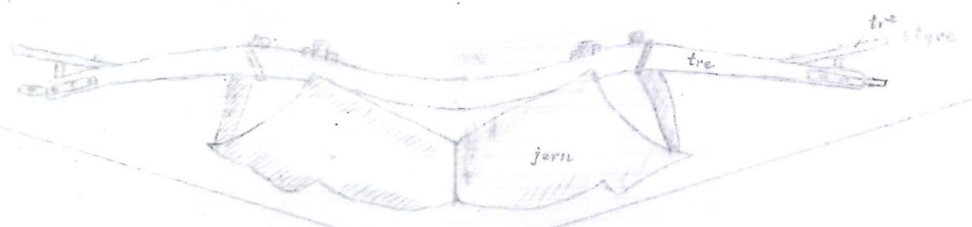
S. og Egg Bygdemuseum.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

9548

heimsmia „einspiring“

3 meter

Dobbel plog.
Sigdal og Egg
Bygdemuseum.
Stt.

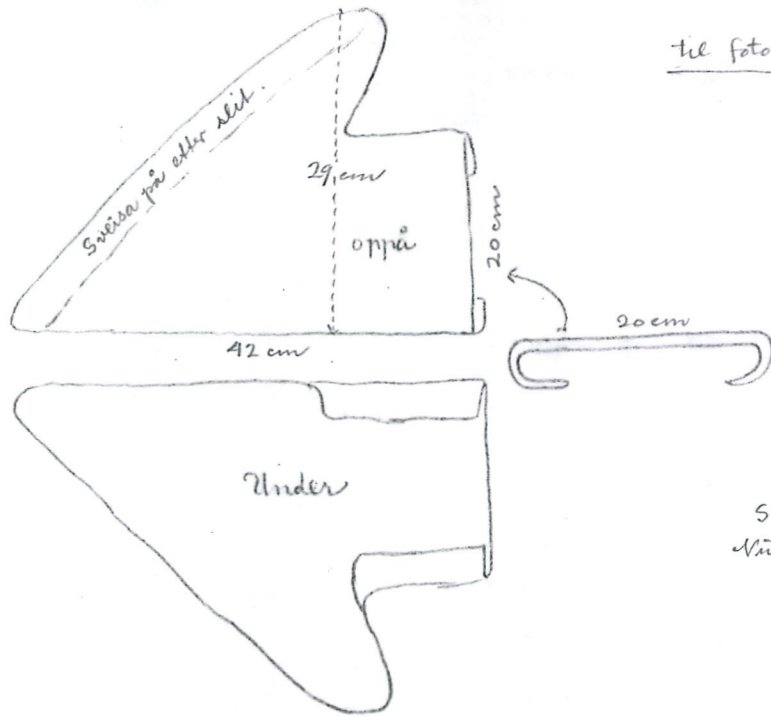
Vridda vellefjåla av jern.

9548
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

- Rekonstr. -

10.

til foto nr. 7.

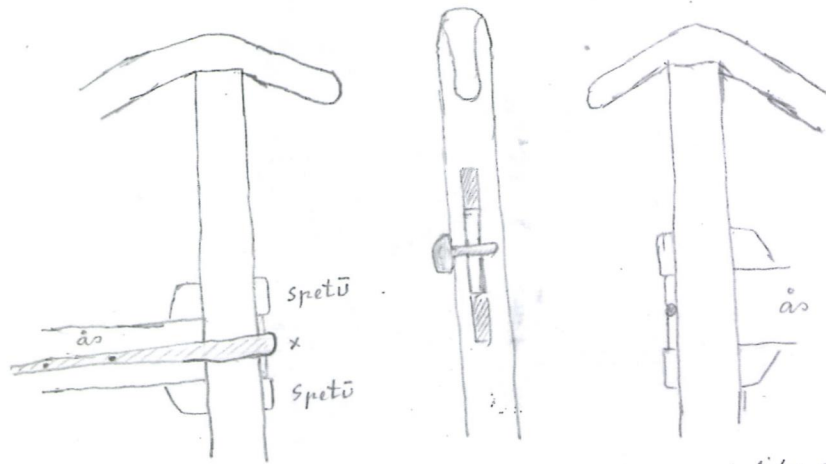
Skjær av treplog fra
Vålerød, Sigdal.

Stt.

9548

NORSK ETHNOLOGISK GRANSKING

Treplog, Vålerød,
foto nr. 7.

9548

x) på venstre side festa en stubb av ei lita gran med en kvist som går bakom "standaren" og gjennom et hol i enden på åsen, dermed var åsen hindret fra å gli ut av holet. Hvorvidt dette hadde noe med dybde-reguleringa, kan jeg ikke avgjøre.

NORSK ETHNOLOGISK GRANSKING

15. " Dö^m hadde allti me sei spa og grev nå'röm plögde. Döm spadde opp så 'röm fekk plögen ne'i, döm hadde ikkje så lett för å gripe dei heimelaga plogane, som nå. Döm va ~~männ~~ neitine me jora, så 'röm spadde opp ein 60 - 80 cm fist på förra og velta de over me greve, så kunne 'n få tak me plogen. Men nå gjer döm ein go dag i 're. Döm bar ikkje me sei spa'n og greve, de låg att ve en' tå plögsla, så'n måtte hente 're om de va stein hell så å ta opp. Ein kunne ikkje få're me sei, veit du. (K. Nyhus 1954.)

16. Foto nr. 8 viser at det var festa en sko på åsen motsatt veltefjöla. Den mangler på de andre treplogene vi har her. Treplogen fra Nubberud bærer tydelig merke av slit på enden av veltefjöla etter tomkjöring. Der de brukte vrang og rett plog i bakkene, så de hadde en med til å bære plogen tilbake, trengtes det ikke noen sko. Noe særskilt navn på denne delen mangler vi nå.

18. På de bakkete gardene, særlig i Eggedal, hadde de både vrange og rette ploger. Ved skifte i Böle i Eggedal 1741 : 2 vrange og 3 rette plouger med ristil og lænke.

" Mean je va smågutt, så va je me og plögde me to plogar, ein rett og ein vrang. Nå förra va kjört opp, måtte je ~~ta~~ ta plogen og bera'n te den andre en' att. Der kom den andre plogen, vart spent i frå, og je fekk bera'n over ~~att~~ att te den andre en' på stikkji." (Reidar Båsen 1951)

Gunhild Finnebråten kom til Teige for å tjene i 1876, hun måtte være med mannen på garden og bære plogene:

" Je bar plogane attende, löppi att og fram me döm, mean han Truls plögde, du væla för et slit." (G.F. 54)

19. "Döm plöge så ein 4-5 tommar jupt, og jubda stelte döm me spetur , ei ovom og ei neom en' på åsen baki

stannar'n på plogen. Möllstriken satt fast på treplogane, sånden
 så der va're ikkje noko stelling på jubda." (K.Nyhus 1954)

20. Ploger uten ristil er ikke kjent.

21. Ukjent.

22. Plogene var ikke tyngre enn en bar dem fra sted til
 sted.

23. Falkenstenplogen er ikke kjent her nå, den plogty-
 pen har jeg ikke sett her i dalen.

Plogen velter bare til ei side. Ardås er ukjent, det
 er plogåsen. Ard uttales ⁷ā (ein ā - ar-ane).

Eggedal, og Sigdal utover til Kolsrud, har plog (men
 skaug), nedre Sigdal har plau. (Ein plog -ar-ane,
 (ein)en plaū - ar - ane)

På plogen er det : feste fremst på åsen, ristil,
veltefjöl, støre, sulen eller sjena under, stannar'n
 bak, sjære, skåklar som e festa te ploggen me ein jarn-
 spennil i et plogleкке, spenniln går gjennom humuln.

(Et feste- ur-une. Ein ås- ar-ane. Ein ristil, ar -ane.
 Ei veltefjöl, ir-ine. Ein möllstrik, ar - ane. Et stire,
 ur-une. Ein sule- ar - ane. Ei sjene - ur- une, eller
 ei sjenne -ur- une. Ein stannar- ar- ane. Et sjær-
 sjera.)